



Koraci ka aktivnoj studentskoj zajednici



Koliko su studenti aktivni na svojim fakultetima?

Mart, 2024. godine

Autorke:
Elena Čavlin
Natalija Ristić

Saradnice:
Ivana Belić
Dajana Jančić

Lektura:
Kina Trnjaković

Svi izrazi koji se koriste u muškom rodu u ovom dokumentu odnose se podjednako i na osobe muškog i ženskog roda. Korišćenje muškog roda ne implicira nameru diskriminacije ili isključivanja bilo kog pola, već je u skladu s konvencionalnim jezikom i u cilju jednostavnosti i jasnoće teksta

Za koga je priručnik?

Priručnik je namenjen svim studentima koji žele da se aktiviraju u okviru svoje visokoškolske ustanove, odnosno da saznaju više o studentskom organizovanju i radu studentskih organizacija.

Istraživački tim se bavio značajem glasanja na studentskim izborima, brojnošću registrovanih studentskih organizacija u kontekstu novog Zakona o studentskom organizovanju iz 2021. godine (u daljem tekstu: Zakon), prosečnom izlaznošću na studentske izbore, te kako da se poveća studentska uključenost, između ostalog i kroz predstavljanje koraka za osnivanje i registrovanje **jedne** studentske organizacije. Namerno smo se poigrali sa „jedne” jer su preliminarni rezultati istraživanja pokazali da na većini fakulteta univerziteta u Srbiji, postoji samo jedna registrovana studentska organizacija.

Šta ćeš saznati u priručniku?

Priručnik daje kratak pregled studentskog organizovanja u Srbiji, analizira promene koje je doneo Zakon o studentskom organizovanju i daje odgovore na pitanja zašto je važno da znaš ko te predstavlja u organima fakulteta i da učestvuješ na studentskim izborima.

U priručniku ćeš naći:

1. argumente zašto je važno da glasaš na studentskim izborima;
2. korake za osnivanje studentske organizacije i
3. preporuke za unapređenje studentskog organizovanja.

Šta je studentsko organizovanje?

Studentsko organizovanje je svaki vid formalnog i neformalnog udruživanja studenata u okviru visoke škole, fakulteta ili univerziteta. Razlozi za udruživanje studenata su pre svega zaštita prava i interesa studenata i unapređenje položaja studenata u različitim oblastima. Studentsko organizovanje je osnova za stvaranje aktivne i angažovane studentske zajednice.

*Zanimljivost: Studentsko organizovanje u Srbiji prvi institucionalni oblik dobija još 1852. godine, kada je osnovan Fond za pomoć siromašnim studentima u čijem upravljanju su učestvovali studenti. Početak 20. veka doneo je prva formalna studentska udruženja kao što su Udruženje studentkinja, Potporno udruženje studenata, Akademsko pozorište, Studentski mirovni odbor i Studentski sportski savez.

Iako studentsko organizovanje ima dugu istoriju u Srbiji, a reforma sistema visokog obrazovanja je sprovedena početkom dvehiljaditih, studenti nisu imali zakon koji bliže određuje način njihovog organizovanja. Jedino je Zakon o visokom obrazovanju delimično regulisao način rada studentskih parlamenata, dok su visokoškolske ustanove svojim pravnim aktima bliže uređivale način studentskog organizovanja.

Šta je studentsko organizovanje?

Tek 2021. godine usvojen je dugo očekivani Zakon o studentskom organizovanju koji uređuje položaj, oblast delovanja, ovlašćenja, organizaciju i način finansiranja studentskih predstavničkih tela i studentskih organizacija. Pored toga, ovaj Zakon uspostavlja okvir za ostvarivanje zajedničkih interesa studenata na nacionalnom nivou kroz rad studentskih konferencija i nacionalne studentske organizacije. Na pitanja koja nisu uređena ovim zakonom, primenjuju se pravni propisi koji regulišu visoko obrazovanje, studentski standard, udruženja i statuti visokoškolskih ustanova.

Šta je zapravo novo doneo Zakon o studentskom organizovanju?

Zakon o studentskom organizovanju uneo je određene proceduralne promene u studentsko organizovanje i precizirao ulogu studentskih organizacija, studentskih parlamenata i konferencija. Jasno su definisana ovlašćenja studentskog parlamenta i zagarantovano je učešće studenata u donošenju odluka na visokoškolskim ustanovama. Zakonom su utvrđeni i opšti principi za održavanje studentskih izbora, ali je studentskim parlamentima ostavljen prostor da sami urede formalne korake u sprovođenju izbora. Zakon o studentskom organizovanju dao je veliku moć odlučivanja studentima kroz ravnopravno učešće u donošenju odluka zajedno sa profesorima u oblastima koje se tiču studenata kao i kroz samostalno uređivanje načina izbora za studentski parlament i svakodnevno delovanje parlamenta. To sa sobom nosi i veliku odgovornost prema studentima koji su ukazali poverenje svojim kolegama. U Zakonu je uspostavljen okvir za registraciju i delovanje studentskih organizacija i po prvi put je uveden registar studentskih organizacija koji vode visokoškolske ustanove.

Studentska predstavnička tela - Studentski parlamenti i studentske konferencije

Sigurno znaš za studentski parlament na svom fakultetu, znaš da postoji student prodekan, a verovatno su ti poznati i pojmovi SKONUS i SKAS. Ovde ćemo prikazati studentska tela koja su značajna za studente i šta je zapravo njihova uloga.

Studentski parlamenti se osnivaju sa ciljem zastupanja i zaštite prava i interesa studenata, kako bi razmatrali pitanja i aktivnosti u interesu studenata. Studentski parlament je organ visokoškolske ustanove koji deluje javno, a prostor i sredstva za rad studentskog parlamenta obezbeđuje visokoškolska ustanova na kojoj deluje. Studentski parlament je zapravo glas studentske zajednice, institucionalni prostor gde možeš da utičeš na pitanja koja se tiču studenata i napraviš promenu.

Studentski parlament je samostalan u uređenju svog delovanja, donosi poslovnik o svom radu u kojem definiše svoju organizaciju, način funkcionisanja, prava i obaveze članova, i sl. Takođe, parlament donosi Pravilnik o izboru članova Studentskog parlamenta u kojem definiše i broj članova parlamenta, organe za sprovođenje izbora i izborne radnje.

Jedno od ovlašćenja parlamenta definisano Zakonom je izbor studenta prodekana, odnosno studenta prorektora univerziteta. Zakon je prepustio studentskim parlamentima da putem svojih akata definišu način izbora studenta prodekana i studenta prorektora. Primera radi, Poslovnik o radu Studentskog parlamenta Univerziteta u Beogradu definiše uslove koje student mora ispuniti kako bi bio kandidat za studenta prorektora. Pored uslova da je student univerziteta i da mu nije izrečena neka od disciplinskih mera, Poslovnik predviđa i da je student u toku studija ostvario prosečnu ocenu najmanje 8 i da ima iskustvo kao studentski predstavnik. Ovi studenti predstavljaju direktnu vezu između studenata i uprave visokoškolske ustanove, kroz učešće u prodekanskom i prorektorskom kolegijumu.

Studentski parlament je zadužen za:

- izbor studenta prodekana iz reda studenata na fakultetu, odnosno studenta prorektora na univerzitetu;
- imenovanje studentskih predstavnika u druge organe kao što su Savet visokoškolske ustanove, Nastavno-naučno veće, stručne komisije i slično;
- pokretanje inicijativa za donošenje ili promenu odluka organa ustanove koje se odnose na položaj studenata;
- aktivnosti koje se odnose na osiguranje i ocenu kvaliteta nastave, reformu studijskih programa, razvoj mobilnosti studenata, saradnju sa tržištem rada;
- zaštitu prava i interesa studenata i unapređenje studentskog standarda;
- realizaciju vannastavnih aktivnosti i odlučivanje o raspodeli sredstava za vannastavne aktivnosti.

Studentske konferencije predstavljaju najviši oblik studentskih predstavničkih tela na nacionalnom nivou. Studentska konferencija univerziteta Srbije - SKONUS i Studentska konferencija akademija strukovnih studija i visokih škola - SKAS okupljaju studentske predstavnike svih akreditovanih univerziteta, odnosno akademija strukovnih studija i visokih škola. Njihova ovlašćenja su definisana takođe Zakonom o studentskom organizovanju i statutima konferencija.

Osnovna uloga konferencija je unapređenje visokog obrazovanja u Republici Srbiji, razmatranje pitanja od zajedničkog interesa za studente, biranje studentskih predstavnika u Nacionalnom savetu za visoko obrazovanje i u međunarodnim telima i organizacijama. Zakon o studentskom organizovanju ne definiše način izbora studentskih predstavnika na najvišem nivou, niti njihova prava i obaveze, već je to prepušteno statutima konferencija saglasno odredbama Zakona o visokom obrazovanju.

Ko predstavlja studente?

Pored osnovne uloge, parlament visokoškolske ustanove bira i razrešava predstavnike studenata u organima ustanove, kao što su Savet fakulteta ili Senat Univerziteta, Nastavno-naučno veće, komisije i radna tela koja se bave pitanjima od značaja za studente. Zakon je definisao da u stručnim organima visokoškolske ustanove i njihovim telima studenti čine 20% članova.

Zbog toga je važno da razumemo termin **studentskog predstavnika** u širem kontekstu, jer studentski predstavnici ne moraju biti uvek članovi parlamenta, već parlament može imenovati bilo kog studenta, koji ispunjava zakonom propisane uslove, za člana organa upravljanja i stručnih organa ustanove. Izlaskom na studentske izbore, biranjem članova Studentskog parlamenta, posredno biraš i druge studentske predstavnike na svom fakultetu i univerzitetu. Na taj način studenti su uključeni u najvažnije procese na fakultetu i univerzitetu, kao što je izbor dekana odnosno rektora, izmena i dopuna statuta, reforma studijskih programa, zatim učestvuju u procesu samovrednovanja ustanove, pokreću inicijativu za donošenje i promenu odluka koje se odnose na položaj studenata itd. Ipak, u praksi se ne vidi moć odlučivanja studenata jer je prostor za učešće različitih studentskih organizacija, odnosno različitih ideja i mišljenja, sasvim sužen donošenjem novog Zakona.

Zašto je važno učestvovati na studentskim izborima?

Osnovno pravo svakog studenta je da učestvuje u studentskom životu na ustanovi na kojoj studira, da bira studentske predstavnike i bude biran. Važno je da znaš ko te zastupa, ko je zadužen da štiti tvoja prava i interese i kome možeš da se obratiš kada je potrebno. Studentski izbori su prilika da se čuje glas studenata i da se aktivno uključiš u oblikovanje studentskog života na svom fakultetu. Zato je posebno važno i da studentski predstavnici imaju legitimitet, odnosno da predstavljaju što veći broj studenata, sa različitih studijskih programa i nivoa studija. Raznolikost studenata koji su zastupljeni znači raznolikost u potrebama i perspektivama koje će se adresirati. Primera radi, probleme sa kojima se ti suočavaš najbolje će razumeti tvoje kolege sa istog smera i godine studija.

Legitimnost studentskih predstavnika moguća je samo ako postoji dovoljno visoka izlaznost na studentskim izborima i ako studenti imaju mogućnost izbora između više kandidata (studentskih organizacija ili neformalnih grupa studenata). Primera radi: ako na fakultetu studira više od 2000 studenata, na izborima se kandiduje samo jedna studentska organizacija, a glasa 100 studenata, ne možemo govoriti o legitimnosti takvih izbora, iako su oni legalno sprovedeni u skladu sa definisanim procedurama. To je upravo bio slučaj sa prvim studentskim izborima po novom Zakonu gde je izlaznost, prema preliminarnim podacima, iznosila oko 14%.

Sa druge strane, studentski predstavnici treba da legitimišu svoj izbor u svakodnevnom studentskom životu tokom trajanja mandata kroz osluškivanje i razumevanje problema i potreba studenata, kroz konstantan i direktan kontakt sa svojim kolegama, kako bi mogli da ostvare svoju osnovnu ulogu - zaštitu prava i interesa studenata. Kada je rad studentskog parlamenta transparentan, a studentski predstavnici dostupni kolegama studentima onda postoji i poverenje da će kao predstavnici raditi u najboljem interesu svojih kolega.

Studentske organizacije - uloga i značaj

Studentske organizacije su ona udruženja koja deluju na fakultetu ili visokoj školi, a čiji član možeš biti dokle god imaš status studenta.

Njihovo članstvo čine isključivo studenti jedne visokoškolske ustanove, ukoliko im je oblast delovanja usmerena na studente i ukoliko su ispunile druge uslove za sticanje statusa studentske organizacije. Ukoliko želiš da radiš na unapređenju prava, interesa i zdravlja studenata, nastave, životnog standarda i položaja studenata u društvu onda su studentska udruženja pravo mesto za tebe. Zakon takođe prepoznaje i organizacije za studente, kao svako drugo udruženje čiji su ciljevi pored ostalog usmereni i na studente. To znači da neko udruženje, primera radi udruženje mladih, pored ostalih oblasti delovanja može definisati i one koja se tiču studenata.

Zakon je prepoznao i studentske organizacije studenata sa invaliditetom koje se bave unapređenjem položaja studenata koji su u riziku od socijalnog isključivanja u visokom obrazovanju.

Način registrovanja studentskih organizacija - korak po korak

Zakon je jasno definisao kako da registruješ studentsku organizaciju, ali je ta procedura dosta složena. U nastavku ćemo navesti korake kako da što lakše prođeš kroz ovaj proces i uspešno registruješ studentsko udruženje na svom fakultetu.

1. Sazivanje osnivačke skupštine udruženja

Prvi korak za osnivanje svakog udruženja građana jeste sazivanje osnivačke skupštine, koju saziva inicijator za osnivanje udruženja. Na osnivačkoj skupštini utvrđuju se oblasti delovanja i ciljevi udruženja koji se navode u Statutu udruženja.

Da bi udruženje bilo prepoznato kao studentsko u Statutu se mora jasno definisati da članstvo u udruženju čine isključivo studenti jedne visokoškolske ustanove i da se u organe udruženja, mogu birati isključivo studenti te ustanove. Statut udruženja mora jasno i precizno definisati ciljeve i obuhvatiti najmanje tri oblasti delovanja udruženja od ponuđenih pet u Zakonu:

1. Ostvarivanje i zaštita prava, interesa i zdravlja studenata;
2. Unapređenje nastave;
3. Unapređenje životnog standarda studenata;
4. Unapređenje položaja studenata u društvu;
5. Unapređenje aktivnog učešća studenata u procesu donošenja odluka.

Još jedan od uslova za sticanje statusa studentske organizacije je i da se u nazivu udruženja ne koriste nazivi organa ili tela visokoškolskih ustanova ili studentskih konferencija. Primera radi neispravan bi bio naziv udruženja Studentski parlament Pravnog fakulteta, jer je Studentski parlament organ fakulteta, ali je Savez studenata Pravnog fakulteta ispravan naziv.

Studentska organizacija je u obavezi i da redovno donosi godišnji plan rada, najkasnije do 28. februara, za tekuću godinu. U njemu se definišu ciljevi i aktivnosti koje organizacija planira da sprovede u tekućoj godini.

Obaveza studentske organizacije je i da vodi knjigu članova u skladu sa zakonom u kojoj će se videti da su je ispunjena obaveza da isključivo studenti te visokoškolske ustanove budu članovi organizacije.

2. Osnivanje udruženja u Agenciji za privredne registre

Drugi korak u osnivanju organizacije je podnošenje dokumentacije Agenciji za privredne registre. Postupak osnivanja udruženja pokreće se podnošenjem dve prijave:

- Prijave za upis udruženja u Registar udruženja;
- Jedinственe registracione prijave osnivanja pravnih lica i drugih subjekata i registracije u jedinstveni registar poreskih obveznika (obrazac JRPPS), koja treba da sadrži naziv udruženja, kontakt podatke, način na koji će biti izvršeno dostavljanje odluke, potpis zastupnika pravnog lica ili podnosioca prijavne dokumentacije.

Obe prijave možeš naći na sajtu Agencije za privredne registre, a nalaze se odeljku Registri/Udruženja/Obrasci/Prijave za upis (osnivanje)/Registraciona prijava osnivanja udruženja.

Uz uredno popunjene prijave za upis osnivanja udruženja u Registar udruženja podnose se:

1. osnivački akt udruženja;
2. primerakstatuta;
3. zapisnik sa osnivačke skupštine;
4. akt o izboru zastupnika udruženja_koji obavezno sadrži: lično ime, prebivalište i adresu, odnosno boravište zastupnika udruženja i njegov jedinstveni matični broj građana, odnosno broj putne isprave i državu izdavanja putne isprave - odluka mora biti doneta od nadležnog organa, sa navedenim datumom donošenja i potpisana od strane ovlašćenog lica za potpisivanje (predsednik skupštine ili upravnog odbora);
5. overena fotokopija obe strane lične karte zastupnika udruženja odnosno overena fotokopija putne isprave i potvrda o boravištu (ako se na samoj ličnoj karti ne vide podaci o prebivalištu/boravištu i adresi zastupnika, pored fotokopije obe strane lične karte koja se overava, obavezno se dostavlja i očitana lična karta koja se ne overava);
6. dokaz o uplati naknade za upis udruženja u Registar, u skladu sa Uredbom kojim se propisuje visina naknade za upis udruženja u Registar i druge usluge koje pruža Agencija u postupku vođenja Registra (visine naknada možeš naći na sajtu APR-a).

Agencija za privredne registre nam je olakšala osnivanje udruženja i izradila modele ove dokumentacije, te je potrebno samo uneti podatke o udruženju u postojeće obrasce.

Obrasce ove dokumentacije možeš naći na sajtu APR-a u odeljku Registri/Udruženja/Uputstva/Osnivanje. Osim toga, za sve nedoumice možeš se obratiti pravnoj službi APR-a koja je strankama na raspolaganju svakog radnog dana.

Podnosilac prijave u Agenciji za privredne registre je zastupnik udruženja ili lice koje zastupnik ovlasti.

3. Podnošenje zahteva za sticanje statusa studentske organizacije

Poslednji korak za dobijanje statusa studentske organizacije je podnošenje zahteva organu poslovođenja fakulteta, odnosno visoke škole. Uz zahtev se podnosi i dokumentacija koja potvrđuje da su ispunjeni kriterijumi za sticanje statusa studentske organizacije: Statut organizacije, odluka o upisu u Registar udruženja Agencije za privredne registre, potvrda o statusu studenta ovlašćenog lica koje podnosi dokumentaciju, godišnji plan rada i potvrda o vođenju knjige članova. Fakulteti su uglavnom uspostavili registre studentskih organizacija i utvrdili obrasce za podnošenje zahteva u koje se unose osnovni podaci o organizaciji i njenoj oblasti delovanja.

Formalnu ispunjenost kriterijuma procenjuje Komisija koju imenuje organ poslovođenja fakulteta, odnosno univerziteta, a Zakon je jasno definisao ko čini Komisiju. U sastav Komisije ulaze jedan nastavnik, sekretar ustanove, dva predstavnika studentskog parlamenta i student prodekan, odnosno student prorektor. Ovakvo zakonsko rešenje je dovelo do toga da studentski predstavnici koje je Zakon zatekao kada je stupio na snagu, 2021. godine, mogu vrlo svesno ometati proces dobijanja statusa studentske organizacije svih postojećih studentskih organizacija na fakultetu ili onih koje će studenti želeći da osnuju. Iz tog razloga danas, tri godine od stupanja na snagu Zakona, retko koji fakultet ima tri ili više registrovanih studentskih organizacija, iako u praksi deluje znatno veći broj studentskih organizacija.

Rešenje o utvrđivanju statusa studentske organizacije donosi Uprava, na osnovu pozitivnog mišljenja Komisije u roku od 30 dana od dana podnošenja zahteva, a na rešenje kojim je odbijen zahtev postoji mogućnost žalbe u roku od 8 dana. O žalbi odlučuje Savet visokoškolske ustanove u roku od 30 dana od dana njenog podnošenja. Utvrđivanjem Saveta kao drugostepenog organa delimično je zaštićeno pravo svih studenata da se udružuju u okviru svoje visokoškolske ustanove.

Status studentske organizacije traje tri godine i može se obnavljati. Zahtev za obnavljanje statusa organizacije podnosi se najkasnije 45 dana pre isteka statusa studentske organizacije. Procedura za obnovu statusa je ista kao i kada organizacija prvi put podnosi zahtev, odnosno organizacija ponovo dokazuje ispunjenost kriterijuma.

Izbori za studentski parlament - kako da se kandiduješ?

Zakon predviđa da svaki student ima pravo da se kandiduje na izborima za studentski parlament u okviru svoje visokoškolske ustanove.

Postoje dva modaliteta kako se možeš kandidovati:

1. kandidovanje od strane registrovane studentske organizacije i
2. kandidovanje od strane neformalne grupe studenata uz pismenu podršku najmanje 10% studenata.

Zakon predviđa afirmativne mere za studente sa invaliditetom i studente upisane po afirmativnim merama određujući da je potrebno da postoji srazmeran odnos između broja ove grupe studenata i ukupnog broja studenata na izbornim listama.

Visokoškolskim ustanovama, konkretnije studentskim parlamentima, ostavljeno je da izaberu način izbora i broj članova studentskog parlamenta, pri čemu je neophodno voditi računa o rodnoj zastupljenosti i zastupljenosti studenata sa svih studijskih programa u okviru ustanove.

Izbori za studentski parlament se održavaju na dve godine, u aprilu mesecu, dok konstituisanje novog saziva studentskog parlamenta treba da se održi do kraja oktobra, odnosno do kraja novembra kada je u pitanju nivo univerziteta.



Studentski izbori i studentsko organizovanje - preliminarni presek stanja

Želeli smo da vidimo u kojoj meri su studenti zainteresovani za učešće na studentskim izborima. U skladu sa tim, poslali smo zahteve za pristup informacijama od javnog značaja svim državnim visokoškolskim ustanovama u Republici Srbiji. Zahteve smo poslali na 85 adresa i do momenta zaključenja pisanja ovog priručnika dobili smo odgovor od 59 fakulteta (54 potpuna odgovora i pet nepotpunih). U okviru ovog istraživanja pitali smo fakultete koliko je studenata učestvovalo na prethodnim studentskim izborima, koji je broj studentskih organizacija i neformalnih grupa studenata učestvovao na tim izborima i koliko je studentskih organizacija registrovano do februara 2024. godine, imajući u vidu da se na većini fakulteta bliže novi studentski izbori.

Došli smo do sledećih rezultata:

Izlaznost studenata na studentskim izborima:	Broj fakulteta:
manje od 1%	3
1 do 5%	8
5 do 10%	18
10 do 20%	16
20 do 30%	6

Presek stanja nam pokazuje da je prosečna izlaznost studenata na izbore za studentski parlament na njihovim fakultetima 13,99% ako se gledaju svi Univerziteti u Srbiji. Kao što možeš videti iz tabele, na najvećem broju fakulteta (18) izlaznost je između 5 i 10%, što primera radi odgovara prosečnoj izlaznosti na Univerzitetu u Beogradu koja iznosi 7,72%.

Prosečna izlaznost na studentske izbore po Univerzitetima	
Univerzitet u Novom Sadu	14,42%
Univerzitet u Beogradu	7,72%
Univerzitet u Kragujevcu	14,16%
Državni Univerzitet u Novom Pazaru	18,79%
Univerzitet u Nišu	12,75%
Univerzitet u Kosovskoj Mitrovici	16,10%

Zanimljivo je da je najmanja izlaznost, prema do sada sakupljenim podacima zabeležena upravo na Univerzitetu u Beogradu. Na svim ostalim državnim univerzitetima u Srbiji, izlaznost je između 12 i 18%. Vredi napomenuti da od 35 fakulteta Univerziteta u Beogradu odgovore nismo dobili od 14. Pratićemo da li će se i u kolikoj meri procenti promeniti kada dobijemo podatke za preostale fakultete.

Naredna tabela donosi podatke o vrstama kandidovanja koje postoje na studentskim izborima (studentska organizacija ili neformalna grupa uz skupljanje 10% potpisa podrške svih upisanih studenata), kao i o brojnosti fakulteta na kojima su učestovale samo neformalne grupe, samo organizacije, zatim i studentske organizacije i neformalne grupe, i na kraju nijedne ni druge.

Vrsta kandidovanja na studentskim izborima	Broj fakulteta
Broj fakulteta gde su učestovale samo neformalne grupe	14
Broj fakulteta gde su učestovale samo studentske organizacije	33
Broj fakulteta gde nije bilo ni kandidovanih organizacija, ni neformalnih grupa	10*
Broj fakulteta gde su učestovale i studentske organizacije i neformalne grupe	0

Od donošenja novog Zakona o studentskom organizovanju u osvit studentskih izbora 2022. godine, prosečan broj organizacija i/ili neformalnih grupa koji podnosi listu za kandidaturu se kreće oko **1**. Na većini fakulteta univerziteta u Srbiji se kandiduje u proseku **manje od jedne** organizacije, a pošto da bi se neka organizacija kandidovala mora da bude prethodno registrovana na fakultetu, to znači da većini fakulteta studenti nemaju izbor - već kao opciju imaju samo jednu organizaciju ili neformalnu grupu koja je sakupila 10% potpisa podrške svih upisanih studenata. Otuda ne treba ni da čudi podatak o maloj izlaznosti studenata.

Broj neformalnih grupa na studentskim izborima	Broj fakulteta
0 neformalnih grupa	43
1 neformalna grupa	13
2 neformalne grupe	1

U gornjoj tabeli vidite da se u najvećem broju slučajeva **ne kandiduje** nijedna neformalna grupa što može sugerisati da je zakonska odredba o neophodnosti skupljanja 10% potpisa podrške studenata za kandidaturu u značajnoj meri ograničilo učešće neformalnih grupa studenata na izborima. O rigidnosti ove odredbe govori u prilog već gore pomenut podatak o niskoj izlaznosti studenata koji iznosi 13,99%.

*Ovaj podatak može da dovede u pitanje legalnost posmatranog izbornog procesa za studentske parlamente i legitimnost samih studentskih predstavnika u trenutnom sastavu. Naime, Zakon o studentskom organizovanju jasno ističe da studentska organizacija ili neformalna grupa studenata može učestvovati na izborima. Nejasno je ko je učestvovao na izborima za studentske parlamente na 10 fakulteta koji su nam odgovorili da nijedna studentska organizacija niti neformalna grupa studenata nisu učestvovala.

Sledeća tabela pokazuje broj registrovanih organizacija na fakultetima do 1. februara 2024. godine:

Broj organizacija na fakultetima do 01.02.2024. godine	Broj fakulteta
bez organizacija	14
1 organizacija	34
2 organizacije	4
3 organizacije	1
4 organizacije	2
5 organizacija	1

Podaci dobijeni iz odgovora fakulteta na naše zahteve nam pokazuju da na najvećem broju fakulteta (34), postoji samo **jedna** studentska organizacija. Zašto je to tako mogli ste do sada već da naslutite iz ovog vodiča. Najbolja je situacija na Univerzitetu u Beogradu, gde je prosečan broj registrovanih organizacija **2,1**, dok je najgore stanje po ovom pitanju na Univerzitetu u Kosovskoj Mitrovici gde iznosi **0,6**. Posmatrajući sve fakultete i državne univerzitete u Srbiji, prosečan broj organizacija je **1,16**.

Nedostaci zakonskih odredbi o studentskim izborima

Na prvi pogled može delovati da je Zakon na dobar način regulisao izbore za studentski parlament. Ipak, opšti karakter odredbi Zakona u vezi sa izborom članova studentskog parlamenta ostavlja diskreciono pravo studentskim parlamentima da donesu pravilnike o studentskim izborima koji mogu uticati na demokratičnost izbornog procesa ali i pluralizam unutar studentskih parlamenata.

Dve stvari koje Zakon eksplicitno određuje jeste frekventnost izbora (održavaju se na dve godine u aprilu) i pravo na kandidovanje (studente mogu kandidovati studentske organizacije i neformalne grupe). Ipak, može se zaključiti da Zakon obeshrabruje učešće studenata van studentskih organizacija u izbornom procesu. Prikupljanje najmanje 10% potpisa podrške od ukupnog broja studenata na nekim fakultetima predstavlja nemoguć zadatak jer na pojedinim fakultetima ima više od 5000 studenata, dok je sama izlaznost na studentske izbore jako niska. Ovakva zakonska odredba u velikoj meri otežava neformalnih grupama studenata ili individualnim kandidatima da učestvuju u ovom procesu. Dodatni problem može biti kada fakulteti predvide da se za kandidovanje studenata van studentske organizacije potpisi podrške pojedinačno overe kod notara, kao što je slučaj Fakulteta političkih nauka. Ovaj uslov dovodi do dodatnih finansijskih troškova studente koji žele da se kandiduju van studentskih organizacija.

Važna stvar koju Zakon nije regulisao predstavlja način izbora članova studentskog parlamenta. Zakon ostavlja studentskim parlamentima diskreciono pravo da utvrde na koji način će se birati studentski predstavnici, postavljajući jedino obavezu da se vodi računa o studentima sa invaliditetom i studentima upisanih po afirmativnim merama, kao i o rodnoj ravnopravnosti i zastupljenosti svih studijskih programa.

Zanimljivo je istaći da je u Nacrtu Zakona bila propisana kvota za minimalan broj studentkinja kandidata na listama, dok je u finalnoj verziji zakona ta odredba izbačena.

Na mnogim sajtovima visokoškolskih ustanova nismo uspjeli da pronađemo pravilnike o izborima za studentski parlament. Upitno je da li su pojedine visokoškolske ustanove usaglasile svoja pravna akta sa novim Zakonom, a tamo gde smo uspjeli da pronađemo pravilnike, pojedina rešenja u nekim slučajevima ni ne propisuju minimum studentskih predstavnika po studijskim programima, niti garantuju učešće studenata drugog i trećeg stepena u radu parlamenta.

Glavni problem koji smo uvideli u javno dostupnim pravilnicima jeste način na koji se vrši izbor članova u smislu transponovanja glasova u mandate.

Navešćemo dva primera:

- Na Fakultetu političkih nauka UB predviđeno je da postoje četiri izborne jedinice za četiri studijska programa. Ona lista koja osvoji najviše glasova u okviru svoje izborne jedinice dobija sve mandate u okviru te jedinice.
- Na Filološkom fakultetu UB postoji jedna izborna jedinica na nivou Fakulteta (nema podele po smerovima) i lista koja dobije najviše glasova suštinski dobija ceo sastav studentskog parlamenta.

Kao što možemo videti, izborni sistem je napravljen tako da „pobednik dobija sve“, dok glasovi ostalih izbornih lista bivaju „bačeni“ i ti studenti ostaju bez svojih predstavnika, iako je moguće da drugoplasirana lista ima samo jedan glas manje od prvoplasirane. Ovakav izborni sistem ne uvažava niti garantuje pluralizam unutar studentskog parlamenta.

Primer dobre prakse koji garantuje proporcionalnost jeste npr. Pravilnik o održavanju izbora za studentski parlament ETF-a:

Na Elektrotehničkom fakultetu UB u raspodeli mandata učestvuju sve liste koje su osvojile najmanje 5% podrške izašlih studenata, a mandati se raspodeljuju na osnovu D'Ontovog metoda.

Sa proceduralne strane sprovođenja izbora, najveću zamerku nalazimo u tome da Zakon nije definisao sastav izborne komisije i biračkih odbora kao glavnih organa za sprovođenje izbora. Demokratska praksa jeste da svi učesnici na izborima imaju bar jednog svog predstavnika u izbornoj komisiji i biračkim odborima (tzv. kontrolori/čuvari kutije).

Rešenja koja smo našli u okviru pravilnika obično predviđaju da izbornu komisiju čini tri člana: jedan predstavnik iz redova profesora i dva člana koja odredi studentski parlament (ili jedan član parlamenta i student prodekan), što favorizuje aktuelni saziv studentskog parlamenta, bez ikakvih garancija za učešće predstavnika drugih izbornih učesnika u izbornim organima.

Da podučemo još jednom šta nije dobro u Zakonu o studentskom organizovanju:

- Rigidan uslov za učešće neformalnih grupa studenata;
- Neodređene odredbe o zastupljenosti različitih kategorija studenata;
- Nepostojanje odredbi koje garantuju pluralizam u studentskom parlamentu;
- Zakon ne reguliše proceduralnu stranu studentskih izbora.

Predlozi za unapređenje studentskog organizovanja

1) Uprostiti administrativnu proceduru registracije studentskih organizacija:

Viđenja smo da zakonska obaveza prethodne registracije udruženja u Agenciji za privredne registre predstavlja nepotreban administrativni postupak i time usložnjava postupak registracije studentskih organizacija. Pored formalnog procesa registracije u APR-u, koja za pojedine studente predstavlja složen poduhvat, ovakva pravna norma posredno proizvodi dodatne pravne posledice po studentske organizacije jer moraju poštovati obaveze iz Zakona o udruženjima, što iziskuje dodatne finansijske i administrativne troškove (poput podnošenja redovnog finansijskog izveštaja). Smatramo da bi studentske organizacije trebalo da se registruju samo pri visokoškolskim ustanovama što u velikoj meri skraćuje administrativni postupak registracije i olakšava rukovođenje organizacijom time što ne nameće obaveze studentskim organizacijama kao udruženjima građana.

Potrebno je smanjiti mogućnost ometanja registracije studentskih organizacija, odnosno smanjiti broj studentskih predstavnika koji trenutno imaju većinu članova u Komisiji, kako bi administracija fakulteta imala presudnu ulogu u procenjivanju ispunjenosti formalnih kriterijuma. Sa većim brojem registrovanih studentskih organizacija biće napravljen prostor za različitost stavova, ideja i razmišljanja čime se stvara osnova za bolji položaj studenata.

2) Uvođenje proporcionalnog izbornog sistema studentskih predstavnika

dovelo bi do transformacije studentskog parlamenta u prostor koji adekvatno zastupa studentske interese. Trenutni Zakon ostavlja studentskim parlamentima diskreciono pravo da utvrde na koji način će se birati studentski predstavnici, postavljajući jedino obavezu da se vodi računa o studentima sa invaliditetom i studentima upisanim po afirmativnim merama, kao i o rodnoj ravnopravnosti i zastupljenosti svih studijskih programa. Veliki broj studentskih parlamenata se opredelio za pristup „pobednik dobija sve“, što nepovoljno utiče na reprezentativnost. Neophodno je da studentski parlamenti oslikavaju pluralizam koji i postoji među studentima.

3) Zakonsko utvrđivanje proceduralne strane studentskih izbora:

Uvođenje odredbi o proceduralnoj strani studentskih izbora u Zakon o studentskom organizovanju stvorice jednake uslove za sve učesnike na izborima. Potrebno je uvesti obavezu predlaganja članova izbornih komisija i članova biračkih odbora od strane svih učesnika na studentskim izborima (studentskih organizacija i neformalnih grupa). Ukoliko svi učesnici izbora imaju svoje predstavnike u organima za sprovođenje izbora, izborni proces će biti transparentniji i manje podložan zloupotrebama.

Takođe, Zakonom su utvrđeni opšti principi za održavanje studentskih izbora, ali je studentskim parlamentima ostavljen prostor da sami urede formalne korake u sprovođenju izbora donošenjem pravilnika o izboru članova studentskog parlamenta. Potrebno je standardizovati studentske izbore, imajući u vidu da trenutni pravilnici o izboru studentskih predstavnika predviđaju dosta različita rešenja oko načina kandidovanja, izbornog sistema i realizacije samih izbora.

4) Olakšati učešće na studentskim izborima neformalnim grupama studenata:

Trenutno je potrebno najmanje 10% potpisa podrške od ukupnog broja studenata na fakultetu kako bi se neformalna grupa kandidovala. Ispunjavanje ovog uslova na određenim fakultetima gde ima više od 5.000 studenata predstavlja nemoguć zadatak, što otežava neformalnim grupama studenata ili individualnim kandidatima da učestvuju u ovom procesu. Kako bi se podstaklo učešće studenata koji nisu članovi studentskih organizacija potrebno je smanjiti potreban procenat podrške, posebno kada imamo u vidu da je izlaznost na studentske izbore jako niska i da na većini fakulteta ne prelazi 10% studenata koji imaju pravo glasa.

5) Raditi na jačanju kapaciteta studenata kako bi razumeli važnost učešća studenata u donošenju odluka na fakultetu i učešća na studentskim izborima.

